

Mart – mesec borbe protiv raka: prevencija i rana dijagnostika malignih tumora

Posle bolesti srca i krvnih sudova, maligni tumori predstavljaju najčešći uzrok obolevanja i umiranja ljudi u većini zemalja globalno, pa i u Srbiji. Tokom života jedna od pet osoba će oboleti od raka, a jedan od devet muškaraca i jedna od dvanaest žena će umreti od nekog oblika maligne bolesti u svetu.

U svetu vodeće lokalizacije u obolevanju i umiranju su i dalje rak pluća, rak dojke i rak debelog creva i rektuma. Muškarci su najčešće obolevali i umirali od raka pluća, prostate i raka debelog creva, a žene od raka dojke, pluća i debelog creva.

U Srbiji vodeće lokalizacije u obolevanju i umiranju su gotovo identične kao i u svetu, osim što su žene u Srbiji češće obolevale i umirale od raka grlića materice u odnosu na žene u razvijenim zemljama sveta i Evrope.

U pirotskom okrugu vodeće lokalizacije u obolevanju su rak pluća i bronha, debelog creva, prostate i mokraćne bešike kod muškaraca, a kod žena rak dojke, debelog creva, rak materice. Muškarci su najčešće umirali od raka pluća i bronha, debelog creva, prostate. Žene su najčešće umirale od raka dojke, zatim raka debelog creva, potom raka pluća.

Povećano opterećenje rakom je posledica nekoliko faktora, od kojih su najznačajniji ukupan porast stanovništva i produženo očekivano trajanje života, ali i promena učestalosti određenih faktora rizika raka povezanih sa socijalnim i ekonomskim razvojem koji utiču na funkcionisanje zdravstvenog sistema. Ukoliko se ovakav trend nastavi, do 2050. godine broj novootkrivenih slučajeva raka u svetu će se uvećati za 77%, a broj umrlih osoba će se udvostručiti. Ovaj porast će biti najizraženiji u nerazvijenim i srednje razvijenim zemljama sveta.

Prevencija malignih bolesti ima ogroman javnozdravstveni potencijal i predstavlja najefikasniji pristup u kontroli malignih bolesti, jer je na približno dve trećine faktora rizika koji su odgovorni za nastanak raka moguće uticati, menjati ih ili ih potpuno eliminisati. Čak 40% malignih bolesti može da se izbegne jednostavnim merama: prestankom pušenja, ograničenim konzumiranjem alkohola, izbegavanjem suvišnog izlaganja suncu, održavanjem prosečne telesne težine konzumiranjem zdrave hrane, vežbanjem, kao i zaštitom od infekcija koje mogu dovesti do pojave malignog tumora.

Prema smernicama Svetske zdravstvene organizacije (SZO) potrebno je da se zdravstvene službe usmere ka poboljšanju šanse za preživljavanje ljudi koji žive sa rakom, kroz programe rane dijagnostike i lečenja malignih bolesti, jer se mnogi slučajevi raka otkriju prekasno, kada je lečenje teško a procenat preživljavanja obolelih mali.

Ključne poruke iz smernica Svetske zdravstvene organizacije za rano postavljanje dijagnoze su:

- Povećati svest javnosti o simptomima različitih vrsta raka i ohrabriti ljude da se obrate svom izabranom lekaru po pojavi simptoma.
- Investirati u jačanje i opremanje zdravstvenih službi i u edukaciju zdravstvenih radnika kako bi mogli da postavе tačnu i blagovremenu dijagnozu.
- Omogućiti pristup bezbednom i delotvornom lečenju, suportivnom lečenju i palijativnoj nezi ljudima koji žive sa rakom.
- Rano otkrivanje raka u velikoj meri umanjuje finansijski efekat ove bolesti i čini lečenje delotvornijim i uspešnijim.

Zavod za javno zdravlje Pirota i domovi zdravlja sprovode promotivno-edukativne aktivnosti usmerene ka informisanju stanovništva o prepoznavanju ranih simptoma i znakova malignih bolesti i njihovom osnaživanju da preuzmu odgovornost za sopstveno zdravlje i da se na vreme jave lekaru radi kontrole zdravlja, rane dijagnostike i pravovremenog lečenja. Takođe je važno osnažiti čitavu zajednicu kako bi se smanjile nejednakosti u pristupu preventivnim uslugama, dijagnostici, lečenju i nezi obolelih od raka.

U pirotskom okrugu izuzetan značaj u prevenciji raka ima sprovođenje organizovanog skrininga raka grlića materice u svim domovima zdravlja (u Pirotu od 2014.,), raka dojke (od 2016. u Pirotu) i raka debelog creva (od 2021.).

U 2024. godini uradjene su 1684 mamografije u okviru organizovanog skrininga raka dojke i otkrivene 3 maligne promene, dok je u okrugu testirano 2311 žena na rak grlića materice i otkriveno 8 malignih promena. U okrugu je urađen 1591 FOB test na rano otkrivanje raka debelog creva i rektuma.